

تهدید واقعی فساد است نه امریکا

یکی از ارکان و عوامل حفظ و نگهداری همه نظام‌ها بویژه نظام جمهوری اسلامی به‌دلیل اعتقادات و باورهایی که اساس آن را تشکیل می‌دهد، به موضوع مبارزه با فساد اختصاص دارد. در واقع به صراحت می‌توان گفت آنچه امروز جمهوری اسلامی را تهدید می‌کند، امریکا و تحریم‌های اعمال شده بر کشور نیست بلکه نگرانی‌ها از این بابت است که احساس فساد و ادراک فساد در جامعه ریشه بدهاند. بنابراین در حال حاضر اساسی‌ترین موضوع در نظام جمهوری اسلامی مبارزه جدی با فساد و بویژه فساد اقتصادی است. در واکاوی بحث مبارزه با فساد دو مبنای اصلی وجود دارد: نخست آنکه مبارزه با فساد به معنای جلوگیری از بروز و رشد بسترهای بی‌عدالتی و رانت خوری است چرا که یکی از مبنای اصلی شکل‌گیری جمهوری اسلامی ایران عدالت و اجرای آن است که صراحتاً در قانون اساسی هم مورد اشاره قرار گرفته است در واقع هر اقدامی که نتواند جلوه عدالت را بروز دهد در ساختار جمهوری اسلامی امری عبث و بی‌فایده تلقی می‌شود. دومین نکته در مبنای این بحث آن است که مبارزه با فساد آغاز رشد و تحول در ساختار اقتصادی کشور است. هیچ کشوری در دنیا نتوانسته به شاخص‌های مطلوب اقتصادی برسد مگر آنکه مبارزه جدی در رابطه با فساد انجام داده باشد چرا که فساد اقتصادی یکی از عوامل بازدارنده بودن رشد و توسعه شاخص‌های اقتصادی در کشور است. یعنی اساساً فساد اقتصادی مانع رشد اقتصادی کشورها تلقی شده است.

حال این پرسش مطرح می‌شود که چه راهکار و شیوه‌ای را باید در پیش گرفت که هم نحوه عملکرد مادر مبارزه با فساد مبتنی بر عدالت باشد و هم اینکه رشد اقتصادی کشور متوقف نشود. در پاسخ به این پرسش باید گفت اولین اقدام مربوط به شفافیت اطلاعات است که می‌بایست اساس حرکت جامعه باشد. تجربه کشورهایی که در مبارزه با فساد توانسته‌اند رتبه خوبی کسب کنند، نشان می‌دهد عمده فعالیت و ابزار این کشورها در حوزه شفافیت بوده است. به عبارت دیگر ۹۰ درصد کشورها در حوزه‌ای فعالیت کرده‌اند که فساد اقتصادی تحقق نیابد. در توضیح این موضوع می‌توان به مثال همیشگی پیشگیری بهتر از درمان است در حوزه سلامت اشاره کرد. کشور ما همواره هزینه‌ای که در بخش درمان دارد چندین برابر هزینه صورت گرفته در حوزه پیشگیری است. در بحث فساد هم آنچه به وضوح آشکار است نشان می‌دهد که ما در بحث پیشگیری اقدام جدی و مؤثری نداشته‌ایم. در تمام کشورهای توسعه‌یافته که مبارزه با فساد یکی از مهم‌ترین راهکارهای آن هاست اطلاعات اقتصادی اشخاص حقیقی و حقوقی کاملاً افشا و در دسترس عموم قرار دارد. در ایران بارها اهمیت شفافیت اطلاعات در قوانین و مقررات مختلف بویژه در قانون برنامه ششم توسعه مورد تأکید قرار گرفته است اما با نگاهی اجمالی به پرونده‌های اقتصادی در می‌یابیم عموماً فساد در نهاد و سازمانی شکل می‌گیرد که یا به سراغ زیرساخت‌های شفافیت نرفته است یا زیرساخت‌ها وجود داشته اما لینک‌های ارتباطی وجود نداشته است یا اینکه نظارتی بر این اطلاعات وجود نداشته است. در تأیید این گفته می‌توان به سال گذشته اشاره کرد که شاهد تخلفات سنگین در بحث خودرو بودیم و در نهایت متوجه شدیم که سامانه اطلاعاتی سازمان توسعه تجارت با سامانه اطلاعاتی متقارن اطلاعات است که این خود منجر به خلأ اطلاعاتی و بروز فساد می‌شود. به نظر می‌رسد یکی از زمینه‌های بروز و ظهور فساد در جامعه عدم اجرای سامانه‌های اطلاعاتی بخش‌های مختلف است. بنابراین ایجاد زیر ساخت، اقدامات و رویه‌های اطلاعاتی که منجر به شفافیت شود در مقوله پیشگیری قرار می‌گیرد. در بحث درمان هم اقدامات قوه قضائیه باید ادامه پیدا کند. همچنین ایران باید از تجربه کشورهایی دیگر در بحث مبارزه با فساد استفاده کرده و راهکارهای کارآمد آنها را به‌کار ببندد.

از سوی دیگر سیاست‌های اشتباه هم می‌تواند زمینه بروز فساد را ایجاد کند. به‌عنوان مثال چند نرخ بودی از آغاز بروز فساد است. هر جا که قیمت‌ها از یک منطق جامع و کلی پیروی نکنند فساد بروز می‌کند. در بحث حامل‌های انرژی هم وضع به همین منوال است. علاوه بر ضعف‌های قانونی که در این زمینه وجود دارد پدیده قاچاق سوخت هم موضوع مهم دیگری است که به‌دلیل تفاوت قیمت محسوس در داخل و خارج ایجاد شده است. در سال‌های اولی که قانون هدفمندی یارانه‌ها ایجاد شد قاچاق سوخت در کشور هم کاهش یافت این بدان معناست که سیاست‌های اقتصادی اثرگذار هم می‌تواند در خشکاندن بسترهای بروز فساد مؤثر باشد پس باید به‌دنبال تدوین و ترویج سیاست‌هایی بود که زمینه بروز فساد را ایجاد نکند.

نگاه

محمدرضا پور ابراهیمی

عضو کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی

۱- این سازمان باید مستقل از سایر نهادها و سازمان‌ها، به دور از نگاه‌های سلیقه‌ای و تحت نظر عالی‌ترین مقام کشور یعنی رهبر معظم انقلاب فعالیت کند.

۲- اختیارات این سازمان باید مشخص، ویژه، صریح و محکم باشد.

۳- این سازمان باید چابک و کوچک باشد یعنی نباید نیرو برای این سازمان استخدام شود بلکه می‌بایست افراد مشغول در آن از افراد کارآزموده‌ای که پیش‌تر در زمان مجازات خاطیان مشاهده کرد. زمانی که فرد متخلفی بازداشت می‌شود جمع‌گیری برای آزادی او تلاش می‌کنند. یعنی وقتی فساد در یک سازمان اتفاق می‌افتد در سازمان دیگری افراد به حمایت از مفسد بر می‌خیزند. بنابراین با اتکا به تعاریف مطرح شده و در یک جمع‌بندی کلی می‌توان گفت فساد در ایران سیستمی، سیستماتیک و شبکه‌ای است. حال در چنین شرایطی این پرسش مطرح می‌شود که راه حل چیست؟

در پیام گام دوم انقلاب رهبری پاسخ این پرسش مطرح شده است. ایشان نسبت به تشکیل یک سازمان مستقل مبارزه با فساد تأکید فرموده‌اند. این بدان معناست که رهبری دستگاه‌های موجود مبارزه با فساد را کافی نمی‌دانند. مرور تجربه جهانی این موضوع بر ضرورت تأسیس این نهاد با هدف مبارزه با فساد صحه می‌گذارد. بنده هم معتقدم در وضعیت کنونی نمی‌توان تنها به فعالیت سازمان بازرسی کل کشور، نهاد قوه قضائیه یا دیوان محاسبات کل کشور اکتفا کرد بلکه ضرورت دارد تا یک نهاد و سازمان مستقل از این‌ها تشکیل شود که بر چگونگی فعالیت نهاد‌های کنونی نظارت کند. این سازمان باید دارای ویژگی‌هایی به شرح زیر باشد:

۵- فعالیت این سازمان موقت است و تا زمان زدودن فساد از ساختار ادامه دارد.

● عده‌ای از متخلفان ترسی از ارتکاب ندارند و به فعالیت‌های فساد زای خود ادامه می‌دهند چراکه معتقدند عده‌ای از مرتکب شوندگان مجازات نمی‌شوند. این یعنی مجازات‌ها باید دقیق و بموقع باشد تا افراد وقیحانه و گستاخانه مرتکب فساد نشوند.

● آن‌هایی که رانت را تعبیه می‌کنند فساد را می‌سازند. آن‌هایی که رانت را داده‌اند گناهکارند نه آن‌هایی که از رانت استفاده می‌کنند. هیچ فردی نیست که دست رد به سینه فرصت بیشتر و اطلاعات کامل‌تر بزند پس باید زمینه ایجاد و توزیع رانت را از بین برد

زمانی در وزارت بازرگانی سابق سیستم بازرسی وجود داشت که از بسیاری مقاصد جلوگیری می‌کرد. تجربه خوب و موفقی بود که باید به سایر وزارتخانه‌ها تعمیم پیدا می‌کرد. پیشنهاد من این است که بازرسی وزارتخانه‌ها با حرکت در مسیر درست تمام توان خود را به کار اصلی یعنی شناسایی عوامل فساد معطوف کند در حالی که متأسفانه از این کار مهم چشم‌پوشی می‌کنند و به کارمند معمولی‌گیری می‌دهند. دولت باید به فوریت نسبت به مکانیزه کردن سیستم‌های اطلاعاتی و برقراری نظام بازرسی که وظیفه ذاتی این نهاد است اقدام کند.

■ نسبت فساد و رانت را چگونه می‌بینید؟

اصناف دانمارک نقش بسیار مهمی در کمک به دولت در اجرای سیاست‌های ضدفساد بویژه در بازارهای خارجی ایفا می‌کنند. اصناف در دانمارک نه تنها باید دوره‌های آموزشی و حقوقی در حوزه چگونگی مبارزه با فساد و رشوه‌خواری در بازار را بگذرانند بلکه باید خود با توجه به صنفی که در آن فعال هستند پس از گذراندن دوره آموزشی مربوطه، به ارائه راهنما و دستورالعمل برای مقابله با این مقولات پرداخته و نظارت کافی بر اجرای آن داشته باشند

چهارم به ارائه برنامه‌ها و روش‌های جدید در سال آینده برای برطرف کردن نقاط ضعف و مقابله با فساد است. این کتاب هر ساله توسط دولت فنلاند منتشر می‌شود و در دسترس شهروندان این کشور قرار می‌گیرد. همچنین شهروندان

در سطح ملی و بین‌المللی و در ابعاد مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. بخش دوم راهکارهای مقابله با فساد در گذشته است. بخش سوم شامل آسیب‌شناسی و بررسی نقاط ضعف مقابله با فساد است و بخش

عکس: یونسفیل سنلی/ایران

و با وقعه‌ها و سنگ اندازی‌هایی مواجه می‌شود یعنی افراد آن ساختار از او پول می‌خواهند. پس مدیران باید بدانند که اگر کارمندی بی‌دلیل کار یک نفر را انجام نمی‌دهد دزد خود اوست. کنترل این روند و جلوگیری از چنین رفتارهایی حتماً با مدیریت و برنامه‌ریزی قابل تحقق است.

■ دولت با چه استراتژی می‌تواند مقابله جدی با فساد داشته باشد؟ راهکار پیشنهادی شما چیست؟

که در شرایط کنونی سطح فساد فردی است و هنوز فراگیر نشده است. این یعنی فساد در ایران هنوز سیستماتیک نشده است.

■ آیا می‌توان در مقابل این سطح از فساد ایستاد؟

بله قطعاً، از طریق همان سیستم کنترلی که اشاره کردم و سیستم بازرسی مدون می‌توان جلوی فساد فردی ایستاد. زمانی که در دستگاه‌های اجرایی درخواست یک شهروند در مسیر قانونی انجام نمی‌شود

نه موضوع این است که در غرب بحث دینی نیست بلکه همه امور بر مبنای نظم و انضباط مدیریت می‌شود. ما هم باید به این شیوه عمل کنیم و با ایجاد سیستم‌های کنترلی گزینش بر مبنای اعتقاد دینی را در اولویت دوم قرار دهیم. ■ این سیستم‌های کنترلی باید چه ویژگی‌هایی داشته باشند؟

با یک مثال به پرسش شما پاسخ می‌دهم. در زمان وزارت آقای طبیب‌نیا سیستم‌های مدرن نرم افزاری برای کنترل گمرک، بنادر، انبارداری و حساب‌ها به قیمت ۷۰۰ میلیارد تومان خریداری شد که متأسفانه با رفتن ایشان متوقف شده است. اگر این سیستم فعال شود هیچ فردی نمی‌تواند خطا کند. این اقدام یکی از همان ابزارهای کنترلی است که می‌تواند جلوی فساد را بگیرد. من از وزیر جدید دارایی می‌خواهم که مسیر و سیستم آقای طبیب‌نیا را ادامه بدهد. نباید با رفتن آقای طبیب‌نیا این سیستم و این روش متوقف شود.

■ شما سطح فساد را چگونه برآورد می‌کنید؟ آیا فساد سیستماتیک شده است؟

به گمان من هنوز نمی‌توان گفت ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ایران فاسد شده است چون افراد سالم بسیاری در این سیستم وجود دارند و فعالیت می‌کنند. برآورد من این است

■ نیوزیلند و تدوین قوانین مقابله با رشوه‌خواری

بنابر گزارش سازمان شفافیت، نیوزیلند پس از دانمارک در جایگاه دوم رتبه‌بندی شاخص ادراک فساد قرار دارد. به طور کلی از سال ۲۰۰۹ تا به امروز، نیوزیلند همراه با کشورهای دانمارک، فنلاند، سوئد، سوئیس و سنگاپور جزء کشورهایی با پایین‌ترین میزان فساد شناخته شده و جایگاه خود را در رتبه‌بندی‌های بین‌المللی حفظ کرده‌اند.

بنابر مطالعه‌ای که توسط پژوهشگران دانشگاه ویکتوریا در ولینگتون انجام شده است، کسب و حفظ این جایگاه توسط نیوزیلند معلول عوامل سیاسی و اجتماعی و البته قوانین مقابله با رشوه‌خواری است.

عواملی مانند وجود یک سیستم باز سیاسی، ارزش‌نهادن بر استقلال فردی، وجود یک ساختار عدالتخواه و عدالت‌طلب و قوانین محکم در برابر فساد و بویژه رشوه‌خواری در کسب این جایگاه توسط کشور نیوزیلند اهمیت بسیاری داشته و دارند. نیوزیلند

دارای قوانینی بسیار محکم در مقابله با رشوه‌خواری است. همه صاحبان مشاغل و کسب و کار، همه خطوط هواپیمایی، خطوط حمل و نقل زمینی و شرکت‌های بین‌المللی ملزم هستند تا آموزش‌های لازم را در برابر این قوانین به کارکنان تازه‌وارد خود داده و عواقب جدی تخطی از آن را به آنها گوشزد کنند. همچنین همه مشاغل موظفند تا سیستم‌های پرداخت خود را بهبود داده و به طور دائم آنها را به روزسانی کنند. بنابر نظر بسیاری از کارشناسان همین امر یکی از مؤثرترین راه‌های جلوگیری از فساد و رشوه است. همچنین نیوزیلند قوانین محکمی برای مقابله با فساد و رشوه و پولشویی در سطح بین‌المللی دارد. در نیوزیلند شرکت‌های چندملیتی بسیاری فعالیت می‌کنند و گردش مالی آنها در سطح بین‌المللی بالاست. از همین رو نیوزیلند قوانینی به تصویب رسانده است که با قوانین تجارت بین‌الملل همپوشانی داشته و در عین حال برای کسانی که مراودات مالی در این کشو دارند سخت‌گیری بیشتری اعمال کرده است.